

Naturvård i Kristianstads Vattenrike

- Handlingsprogram 2004-2006

Naturvård i Kristianstads Vattenrike - Handlingsprogram 2004-2006

Handlingsprogram 2004-2006

Förslaget till handlingsprogram tar sin utgångspunkt i och bygger på de positiva erfarenheterna från de föregående handlingsprogrammen för naturvård i Kristianstads Vattenrike.

Samrådsgruppen för Naturvård i Kristianstads Vattenriket, som består av politiker och tjänstemän från kommunen, tjänstemän från länsstyrelsen samt representanter för intresseorganisationer för lantbruk, fiske, jakt, båtfarare och naturvård, har den 6 oktober 2003 beslutat att tillstyrka att kommunstyrelsen fastställer förslaget till handlingsprogram.

Naturvård i Kristianstads Vattenrike – Handlingsprogram för 2004-2006 har fastställts genom beslut av kommunstyrelsen i Kristianstads kommun den 17 december 2003.

Enligt beslut av Länsstyrelsen i Skåne län den 18 december 2003, skall Handlingsprogrammet utgöra underlag för prioritering av länsstyrelsens naturvårdsarbete i Kristianstads Vattenrike.

Inledning

Det första handlingsprogrammet för Naturvård i Kristianstads Vattenrike omfattade perioden 1998-2000, det andra perioden 2001-2003. Det är nu dags att anta ett nytt tredje Handlingsprogram för perioden 2004-2006 och lägga fast inriktning och mål för naturvårdsarbetet i Kristianstads Vattenrike under de kommande åren.

En fortsatt utveckling av verksamheten har skett sedan förra programmet antogs. Integreringen med ekomuseets verksamhet och det nystartade biosfärkandidatkontorets arbete med att upprätta ansökan om godkännande som internationellt biosfärområde har blivit alltmer tydlig. Även andra kommunala förvaltningar är mer påtagligt involverade i naturvårdsverksamheten. Det gäller C4 Teknik som, i samverkan med C4 Arbetsmarknad, driver den skötselorganisation som har det operativa ansvaret för att förvalta de kommunala och statliga naturområden som finns i kommunen och de anläggningar som finns för besökare (utemuseer, stigar, spänger, bryggor mm). Stadsarkitektkontoret verkar i planeringsarbetet för att skydda natur- och friluftsområden. Miljö- och hälsoskyddskontoret verkar bl a för förbättrande av vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag och är hemvist för kommunekologen. Turismorganisationen medverkar till att ta fram och sprida information till besökare om möjligheterna till intressanta naturupplevelser av olika slag, till fots, per cykel eller med flodbåten. Man medverkar också genom Nedre Helgeåns fiskevårdsområde till att informera om och på olika sätt göra fiske intressant, samtidigt som det sker på ett för vattenområdet uthålligt sätt.

Arbetet sker i nära samarbete med Länsstyrelsen i Skåne län, som bidrar med personalresurser på plats, resurser för reservatsbildning och naturvårdsskötsel samt bidrar med medel för upprättande av biosfäransökan.

Några viktiga punkter, som bör lyftas fram och som verksamheten medverkat till, är

- en fortsatt positiv uppmärksamhet, lokalt, regionalt, nationellt och internationellt
- en ökad vilja att medverka i och utveckla Kristianstads Vattenrike bland markägare, anslagsbeviljande myndigheter, organisationer och allmänhet,
- en fortsatt positiv uppmärksamhet, lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.

Det ökade intresset och engagemanget har resulterat i att Kristianstads Vattenrike fått fortsatt

- ökat antal tillresande besökare från både inom landet och kontinenten
- ökat antal besökare av bl a utemuseer och andra iordningställda besöksplatser
- ökat antal skolelever som bedriver studier vid iordningställda undervisningsplatser och vid det nya ”uteklassrummet” i naturreservatet Näsby fält.
- ett större massmedialt utrymme än tidigare

Kristianstads Vattenrike har blivit ett begrepp i svensk naturvård, vilket bl a återspeglas i att verksamheten redovisas som ett bra exempel i ett antal statliga utredningar kring hur man bör bedriva naturvården och i regeringens naturvårdsskrivelse härom året. Vidare är det många kommuner, länsstyrelser och organisationer som gör studiebesök eller tar kontakt i olika frågor. Kristianstads Vattenrike har blivit mera välkänt ibland institutioner (universitet, forskningsinstitutioner) och organisationer som arbetar med naturvård, friluftsliv och frågor rörande hållbar utveckling.

Betydande naturvårdssatsningar från kommunen, staten, Region Skåne, Världsnaturfonden och andra organisationer bidrar sammantaget till att Sverige här på ett bra sätt skall kunna leva upp till de internationella naturvårdsåtaganden som följer med EU-medlemskapet och Natura 2000 samt Ramsar-konventionen (1975) och konventionen om biologisk mångfald som antogs vid FN:s Riokonferens 1992.

Bakgrund

Verksamheten i Kristianstads Vattenrike syftar till skydda, bevara och utveckla de nationella och internationella natur- och kulturvärden som finns i och kring våtmarksområdet längs nedre delarna av Helgeån, samtidigt som dessa på ett uthålligt sätt görs kända och tillgängliga för en bredare allmänhet.

Handlingsprogrammet för naturvård i Kristianstads Vattenrike skall därmed utgöra ett policydokument för beslut som rör fysisk planering, naturvård, kulturmiljövård, miljöskydd, ekumuseiverksamhet, turism och rekreation.

Handlingsprogrammet 2004-2006 skall också ligga till grund för den ”skötselpolicy/handlingsplan” som skall bifogas ansökan om bildande av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Den av UNESCOs¹ generalkonferens 1995 godkända Sevilla-strategin för etablering, kriterier och funktion av biosfärområden rekommenderar att förvaltningen av varje bio-

¹ UNESCO är Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap, kultur, kommunikation och medier.

sfärområde skall ske i samverkan mellan lokalsamhällen och samhället i stort. Förvaltningsprocessen skall vara öppen, dynamisk och anpassningsbar.

Handlingsprogrammet har under de två första treårsperioderna omfattat våtmarksområdet (enligt RAMSAR-konventionen²) närmast Helgeån och kommer även under den följande treårsperioden ha tyngdpunkt i detta. Våtmarksområdet motsvarar tema 1 på **karta 1** (i slutet av dokumentet).

Under treårsperioden (2007-2009) bör det planerade biosfärområdet ingå i handlingsprogrammet (dvs hela nedre Helgeåns avrinningsområde inom Kristianstads kommun och de kustnära delarna av Hanöbukten), där de 10 temaområden utgör utgångspunkt (**karta 1** i slutet av dokumentet):

1. Våtmarksområdet längs Helgeån (RAMSAR-området)	6. Sandiga odlingsmarker med vandrande åkerbruk
2. Vattendrag från Linderödsåsen	7. Balsberget och Råbelövssjön
3. Slutningsskogar på Linderödsåsen	8. Värdefulla träd i det öppna landskapet
4. Dynlandskapet längs kusten	9. Staden möter vattnet
5. Kustnära delar av Hanöbukten	10. Grundvattnet under Kristianstadsslätten

Idag sker inom det planerade biosfärområdet naturvårdsinsatser av olika karaktär och omfattning. Som exempel kan nämnas,

- projekt "Vramsån i Kristianstads Vattenrike",
- projekt kring sandmarkerna vid Åhus och Ripa,
- pågående naturreservatsbildning inom ett antal objekt enligt fastställd handlingsplan på länsstyrelsen,
- pågående reservatsbildning i kommunal regi,
- skötsel av statliga naturreservat, statligt ägda naturvårdsmarker och kommunalt ägda naturområden som ingår i den kommunala naturvårdsfonden för naturvård och friluftsliv, belägna i hela kommunen
- upprättande av bevarandeplaner för Natura 2000-områden³,
- åtgärdsplaner inom ramen för miljöstöden för biologisk mångfald⁴ till lantbrukare som sköter värdefulla betes- och slättermarker,
- inrättande av olika skydd för mindre områden i skogsmiljöer (biotopskyddsområden och naturvårdsavtal) i skogsvårdsstyrelsens regi,
- olika frivilliga åtaganden för bevarande av biologisk mångfald och kulturmiljö inom odlings- och skogslandskapet,
- åtgärder enligt åtgärdsprogram för hotade grodarter,
- hantering av frågor i arbetet med fördjupad översiktsplan för Åhus.

² RAMSAR-konventionen (eller våtmarkskonventionen) antogs i Ramsar i Iran 1971 för att skydda internationellt värdefulla våtmarker. Sverige anslöt sig 1974. Totalt är 114 länder anslutna. Nedre delarna av Helgeån utgör ett av 51 våtmarksområden i Sverige.

³ Medlemsländerna inom EU, bygger för närvarande upp ett nätverk av värdefulla naturområden som är av särskilt intresse från naturvårdssynpunkt. Nätverket kallas **Natura 2000**. Syftet är att värna om vissa naturtyper och arter och deras livsmiljöer som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. Natura 2000 har tillkommit med stöd av EG:s habitat- och fågeldirektiv. Områden enligt habitatdirektivet kallas SCI-områden områden enligt fågeldirektivet SPA-områden. Habitat betyder naturtyp.

⁴ Biologisk mångfald är variationsrikedomen bland levande organismer och dess livsmiljöer, från genetisk nivå, via artnivå och till de olika ekologiska komplex organismerna ingår i.

Redovisning av verksamheten

De viktigaste aktiviteterna som skett under perioden redovisas och beskrivs i rapporten ”Vattenrike, Biosfärkandidat, Verksamheten 2002”. **Bilaga 1.**

UNESCO – Biosfärområde⁵ Kristianstads Vattenrike

Biosfärkandidatkontoret vid Ekomuseum Kristianstads Vattenrike har fått kommunstyrelsens uppdrag upprätta en ansökan till UNESCO i Paris för bildande av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. För närvarande sker ett stort antal verksamheter/projekt i anslutning till den omfattande ansökan. Flera kommunala förvaltningar är involverade i arbetet, liksom andra aktörer på lokal, regional och central nivå. Förslaget till ansökan skall vara klart till årsskiftet 2003/04, för att under 2004 förankras hos boende, organisationer, med flera aktörer i anslutning till det tilltänkta biosfärområdet. Arbetet med bildande av biosfärområde stöds både ekonomiskt och på annat vis av Region Skåne, Länsstyrelsen i Skåne län och Naturvårdsverket.

Värden i och skydd av våtmarkerna

Våtmarkerna längs Helgeån och de omgivande våtmarkerna utgör ryggraden i Kristianstads Vattenrike. Det 8050 ha stora våtmarksområdet längs de nedre 3,5 milen av Helgeån är av internationell betydelse och saknar genom sin karaktär och storlek motsvarighet i övriga Skandinavien och västra Europa.

De stora naturvärdena i Kristianstads Vattenrike utgör grunden till de satsningar som kommunen och andra aktörer gjort inom många våtmarksanknutna verksamheter sedan början av 1990-talet. Kristianstads Vattenrike är ett begrepp som under senare år blivit alltmera känt, även utanför Skånes gränser. Kommunen har också låtit registrera Vattenrike® som varumärke. De olika aktiviteterna, som koordineras genom Ekomuseum Kristianstads Vattenrike, har tillsammans bidragit till att ge Kristianstads kommun en attraktiv och intressant profil.

Området utgör ett av 51 våtmarksområden i Sverige som har så höga kvaliteter att de tagits upp på den svenska listan över internationellt skyddsvärda våtmarksområden enligt RAMSAR-konventionen (tidigare kallad våtmarkskonventionen). Genom Sveriges ratificering av konventionen har vi som nation åtagit oss att verka för att bevara dessa våtmarker för framtiden bl a genom tillskapande av naturreservat. Ramsar-avgränsningen motsvarar tema 1, på **karta 1** (i slutet av dokumentet).

⁵ Ett biosfärområde utgör ett modellområde för bevarande av biologisk mångfald och kulturhistoriska värden i samklang med uthålligt utnyttjande och hållbar utveckling. Verksamheterna i ett biosfärområde skall bedrivas så att de uppfyller följande tre funktioner enligt UNESCO:s Statuary Framework, som styr världsnätverket av biosfärområden.

Bevarande - bidra till bevarandet av landskap, ekosystem, arter och genetisk variation

Utveckling - främja ekonomisk utveckling och samhällsutveckling som är socio-kulturellt och ekologiskt hållbar.

Logistiskt stöd - stöd för demonstrationsprojekt, miljöutbildning och praktik, forskning och miljöövervakning som relaterar till lokala, regionala, nationella och globala frågor om bevarande och hållbar utveckling.

Att bli biosfärområde innebär inte att nya regelverk införs. Däremot kommer det att ge ett ökat fokus mot området, underlätta att olika projekt dras igång och att resurser kan kanaliseras hit.

Inom ramen för EU:s arbete med att skapa ett nätverk av skyddade värdefulla områden, Natura 2000, utgör Ramsar-områdena självklara objekt som skall prioriteras av medlemsländerna. Inom det planerade biosfärområdet finns flera områden enligt EU:s fågeldirektiv (SPA-områden) som regeringen beslutat skall ingå i EU:s nätverk Natura 2000. Flera områden enligt EU:s habitatdirektiv (SCI-områden) finns upptagna på den lista över förslag som regeringen överlämnat till EU-kommissionen. Områden som den 1 oktober 2003 omfattas av eller föreslagits ingå i Natura 2000 finns redovisade i **karta 2** (i slutet av dokumentet).

I Miljövårdsprogram för Skåne 1995 betonar Länsstyrelsen bl a att internationellt, nationellt och regionalt värdefulla och unika miljöer med natur- och kulturlandskap skall skyddas så att dessa långsiktigt kan bevaras. Denna inriktning betonas också i länets förslag till Miljöhandlingsmål 2003.

I den av kommunfullmäktige under 1998 antagna övergripande naturvårdspolicyn för Kristianstads kommun betonas bl a. vikten av att bilda naturreservat på kommunägda marker med högsta naturvärde och att skydda värdefulla naturområden och rekreationsområden på kommunal mark genom en skötsel som anpassas till att utveckla natur- och rekreationsvärdet. Sådana områden finns både i våtmarksområdet och på andra platser i det planerade biosfärområdet.

Naturvärdena i våtmarksområdet i Vattenrikets har främst sin grund i den naturliga vattenregimen i vattendraget, med hög- och lågvattenperioder under året, och det sätt som människan under århundraden uthålligt nyttjat de regelbundet översvämmade strandängsmarkerna för slåtter och bete. Många arter fåglar, ryggradslösa djur och växter finner här en av sina få kvarvarande hemvisten i det moderna jordbrukslandskapet. Fortsatt hävd och i vissa fall återupptagen hävd är ett villkor för att kulturlandskapet och naturvärdena i våtmarksområdet skall bestå. Stora naturvärden finns också knutna till strand- och sumpskogsområden, bladvass, sjö- och åmiljöer.

Markägarna och brukarna av strandängarna åstadkommer genom bete och slåtter stor naturvårdsnytta. Det är viktigt att förutsättningarna för detta marknyttjande säkras, så att områdets värden och kvaliteter bevaras. Det är också angeläget att ett fortsatt restaureringsarbete sker för att återskapa tidigare förlorade värden. För att stödja en sådan utveckling i Kristianstads Vattenrike är det viktigt att samhällets insatser samordnas och styrs mot olika former av stöd och rådgivning för att eftersträva en mer kostnadseffektiv skötsel eller öka tillgängligheten för allmänheten.

Det är viktigt att samhällets insatser (markförvärv, skötselåtgärder, anläggningar för information/tillgänglighet och andra ekonomiska insatser) resulterar i bestående insatser samtidigt som de kommer till synbart uttryck i det långsiktiga arbetet med att skydda och bevara våtmarksområdet. Ett sätt att skapa sådana garantier i Kristianstads Vattenrike är att inom dessa områden bilda naturreservat med stöd av miljöbalken.

Eftersom endast en mindre del av våtmarksområdet var skyddat som naturreservat vid starten av det första handlingsprogrammet, 1 januari 1998, har i handlingsprogrammen betonats vikten av att denna areal utökas. Så har också skett. Under den senaste treårsperioden har flera nya naturreservat bildats – Isteräset, Näsby fält, Rinkaby och Horna ängar. Skyddsarbetet sker löpande och ytterligare områden planeras att inom kort avsättas som naturreservat, ex.vis Ege-side och Pulken i södra delen av våtmarksområdet.

På **karta 3** (i slutet av dokumentet) redovisas naturreservat i det planerade Biosfärområde Kristianstads Vattenrike.

Kommunen är den största enskilda ägaren av naturvårdsmark i våtmarksområdet. Flera av kommunens marker ligger nära tätorter och har hög tillgänglighet genom ett väl utbyggt GC-nät (Lillö-Isternäsområdet, Näsby fält, Åsums ängar, och Herculesreservatet vid Viby). Dessa områden är också välbesökta av kommuninnevånare och tillresta.

Det är viktigt att det påbörjade långsiktiga arbetet med att skydda biologiskt värdefulla områden fortsätter i enlighet med de prioriteringsgrunder som lagts fast i tidigare handlingsprogram.

För förvärv av områden för naturvårdsändamål som är av riksintresse utgår för närvarande ett av Naturvårdsverket behovsprövat statsbidrag om högst 50 %. Sådant statsbidrag skall kommunen alltid söka vid förvärv av naturvårdsmark inom Kristianstads Vattenrike.

Med handlingsprogrammet som grund, har möjligheterna att erhålla medel till restaurering, istandsättning, skötsel och uppföljning från andra aktörer förstärkts. Bland annat har Världsnaturfonden fortsatt skjuta till medel för angelägna naturvårdsåtgärder i Kristianstads Vattenrike, medel som insamlats från allmänheten eller skänkts av olika företag. Omfattande projektstöd för restaurering av slätterängar och betesmarker, finansierat av Jordbruksverket och EU, har utgått till restaureringsprojekt inom både privata och kommunalt ägda strandängsmarker i våtmarksområdet (Näsby fält, Hammarslund, Horna ängar och Hovby ängar). Miljöstöden för biologisk mångfald som erhålls för skötsel av värdefulla betes- och slättermarker genererar också stora ekonomiska resurser till våtmarksområdet och kommunen.

Klassningen av naturvärden och prioritering av områden för skydd i våtmarksområdet längs nedre Helgeån i Kristianstads Vattenrike redovisas i **bilaga 2**.

Skötsel av kommunala och statliga naturvårdsmarker

I samband med att Handlingsprogrammet för Naturvård i Kristianstads Vattenrike 1998-2000 fastställdes 1997, beslöts att en fortsatt översyn av den kommunala organisationen för naturvård skulle genomföras i syfte att bygga upp en effektiv verksamhet för förvaltning och skötsel av kommunägda marker och naturreservat i Kristianstads Vattenrike. Under 1997 fördes diskussioner mellan länsstyrelsen och kommunen kring samarbetsformer för verksamheten. Detta ledde fram till ett avtal mellan länsstyrelsen och kommunen om skötsel av drygt 60 objekt i Kristianstads kommun. Avtalet syftade till att genom utvidgat samarbete mellan länsstyrelsen och kommunen samt med ett ekonomiskt bidrag från länsstyrelsen etablera en ändamålsenlig organisation för skötsel av naturområden i kommunen.

Erfarenheten från första avtalsåret visade att det periodvis inte varit möjligt att erhålla anvisad personal från C4 Arbetsmarknad i den omfattning som erfordrats och planerats. För att få en långsiktigt och hållbart fungerande Naturvårdsskötselorganisation beslöts kommunstyrelsen att inrätta en skötselorganisation, med 2,5 personer fast personal vid den tekniska förvaltningen, som förstärkt av en arbetsledare och ett arbetslag från C4 Arbetsmarknad skulle svara för verksamheten.

För närvarande sker en organisationsöversyn av verksamheten inom C4 Teknik. Vidare diskuteras sparförslag vid C4 Arbetsmarknad som skulle kunna innebära förändrade villkor för verksamheten. Verksamheten är idag beroende av tillskott av beredskapspersonal för att kunna genomföras på ett tillfredställande sätt. De resurser som ställs till verksamhetens förfogande

från kommunen och länsstyrelsen är således avgörande för möjligheterna att bibehålla besöksanläggningarnas standard samt kvalitén på de naturvärden som finns inom områdena.

Om och hur etablerandet av ett biosfärområde kan komma att påverka utseende och huvudmannaskap för en framtida skötselorganisation är för tidigt att uttala sig om. Det är därför viktigt att naturvårdsskötseln finns kvar i en samlad kommunal organisation.

Idag förekommer regelmässigt extern medfinansiering vid genomförande av olika naturvårdprojekt i Kristianstads Vattenrike, bl a genom Världsnaturfonden. Det bedöms i framtiden bli allt angelägnare att verka för att få extern medfinansiering av olika åtgärder (istandsättning med stigsystem, torn, parkeringsplatser, stängsel, röjningsverksamhet mm). Det är därför viktigt att effektivisera denna verksamhet, vilket skulle ytterligare förbättra möjligheterna att få in externa resurser och att utnyttja dessa på ett kostnadseffektivt sätt.

Uppföljning av skötsel och miljöövervakning

Redan i det första handlingsprogrammet betonades vikten av att utveckla uppföljningen av de insatser som sker i syfte att förbättra naturkvaliteterna och öka den biologiska mångfalden. Rätt upplagt och genomfört har det en viktig målstyrande funktion i naturvårdsarbetet.

Uppföljning, utvärdering och miljöövervakning ses som allt viktigare uppgifter på nationell och EU-nivå och för närvarande sker vid Naturvårdsverket ett arbete som syftar till att få fram riktlinjer som ger bättre möjligheter till jämförelser mellan olika delar av landet och Europa. Detta kommer förhoppningsvis också att successivt att skapa bättre resurser för verksamheten.

En stor del av uppföljningen, bl a i form av olika inventeringar, initieras och koordineras genom Vattenrikeverksamheten. Den sker ofta i samverkan med ideella naturvårdsorganisationer som Nordöstra Skånes Fågelklubb, Naturskyddsföreningen i Kristianstad och projekt Skånes Flora (Lunds Botaniska Förening) och med ekonomiskt stöd från Världsnaturfonden WWF. De resultat som erhållits har blivit uppmärksammade och väckt allmänhetens intresse.

Uppföljningen av skötsel och koordinering av den miljöövervakning som sker inom Kristianstads Vattenrike är ett viktigt verksamhetsområde som bör fortsätta att utvecklas i samverkan mellan länsstyrelsen, kommunen och de ideella organisationerna. Att utveckla en ändamålsenlig miljöövervakning/monitoring betonas också i UNESCO:s ramverk för biosfärområden.

Kartor

1. Förslag till avgränsning av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike med schematiskt inlagda temaområden
2. Natura 2000-områden inom planerade Biosfärområde Kristianstads Vattenriket
3. Naturrenservat inom planerade Biosfärområde Kristianstads Vattenrike

Bilagor

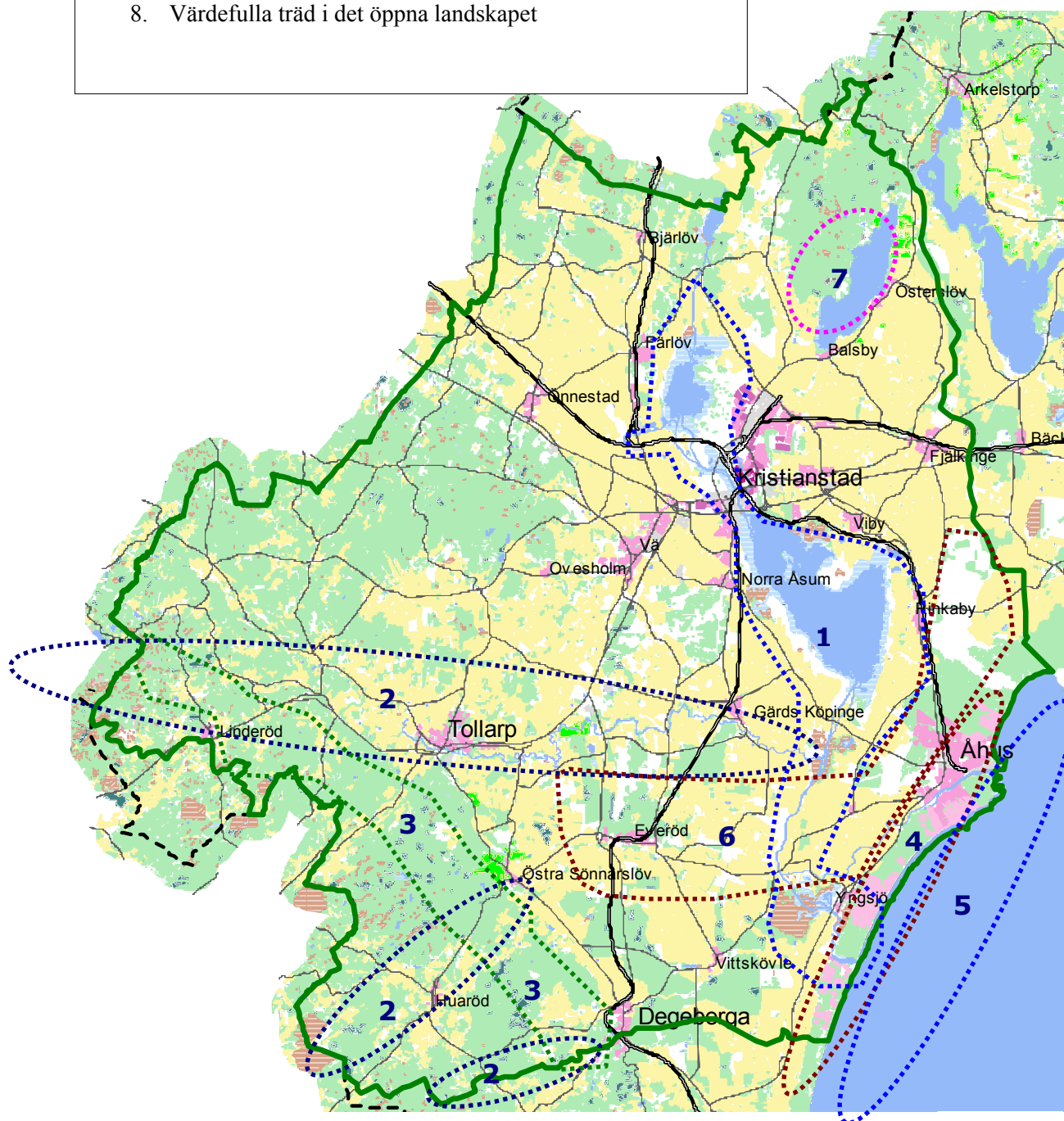
1. Verksamhetsredovisning "Kristianstads Vattenrike, Biosfärkandidat, 2002" (bifogas ej)
2. Klassning av naturvärden och prioritering av områden för skydd i våtmarksområdet längs nedre Helgeån
3. Kommunstyrelsens beslut den 17 december 2003, KS § 264, dnr 2003/1205.830.
4. Länsstyrelsens beslut den 18 december 2003, dnr 511-56884-03, 1290.

Karta 1

Kartan visar Helgeåns avrinningsområde inom Kristianstads kommun med 7 av de 10 temaområdena inlagda. Det planerade Biosfärområde Kristianstads Vattenrike kommer även att omfatta de kustnära delarna av Hanöbukten.

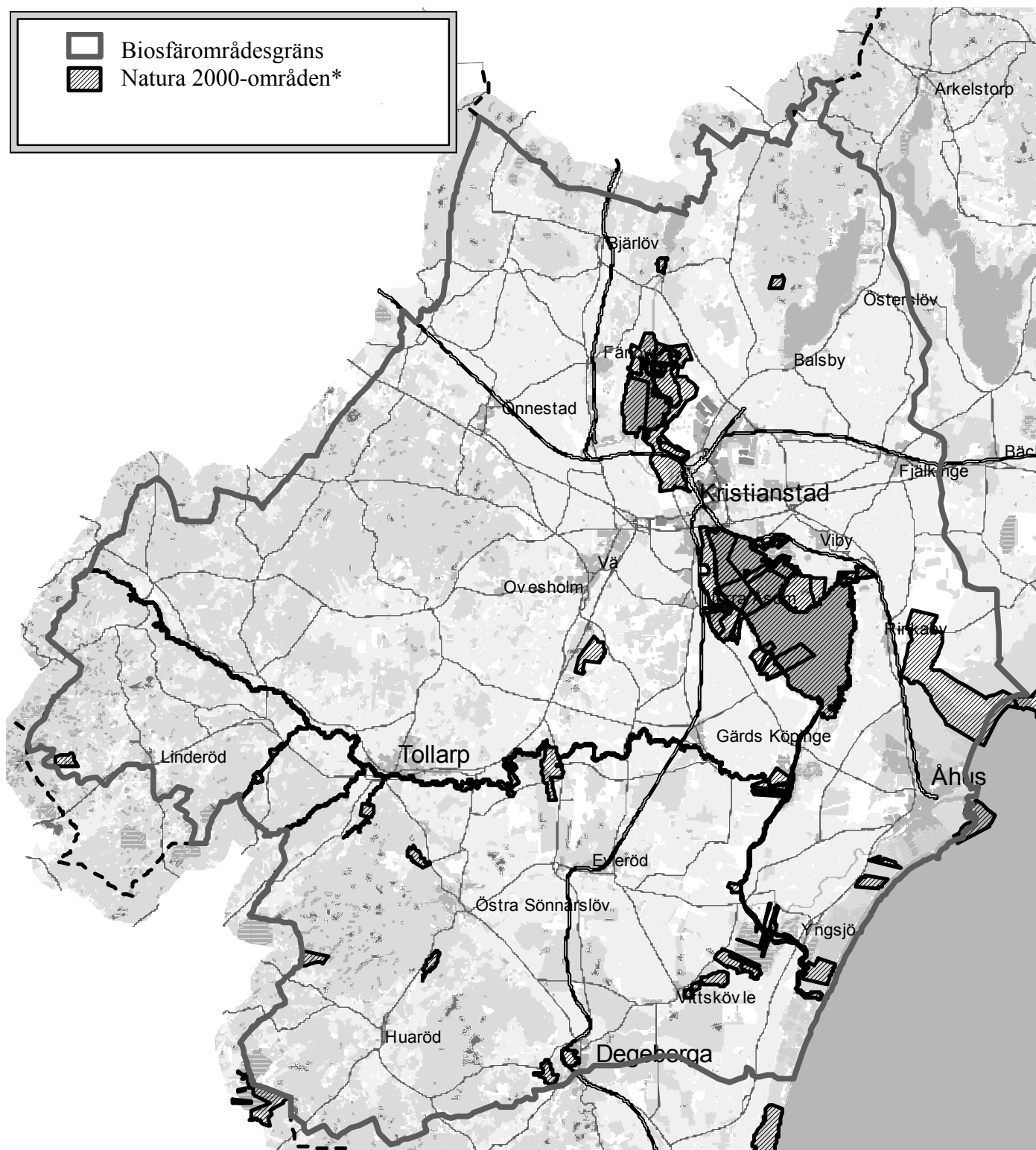
Förklaring - teman:

1. Våtmarksområdet längs Helgeån (RAMSAR-området)
2. Vattendrag från Linderödsåsen
3. Sluttningsskogar på Linderödsåsen
4. Dynlandskapet längs kusten
5. Kustnära delar av Hanöbukten
6. Sandiga odlingsmarker med vandrande åkerbruk
7. Balsberget och Råbelövssjön
8. Värdefulla träd i det öppna landskapet

Karta 2

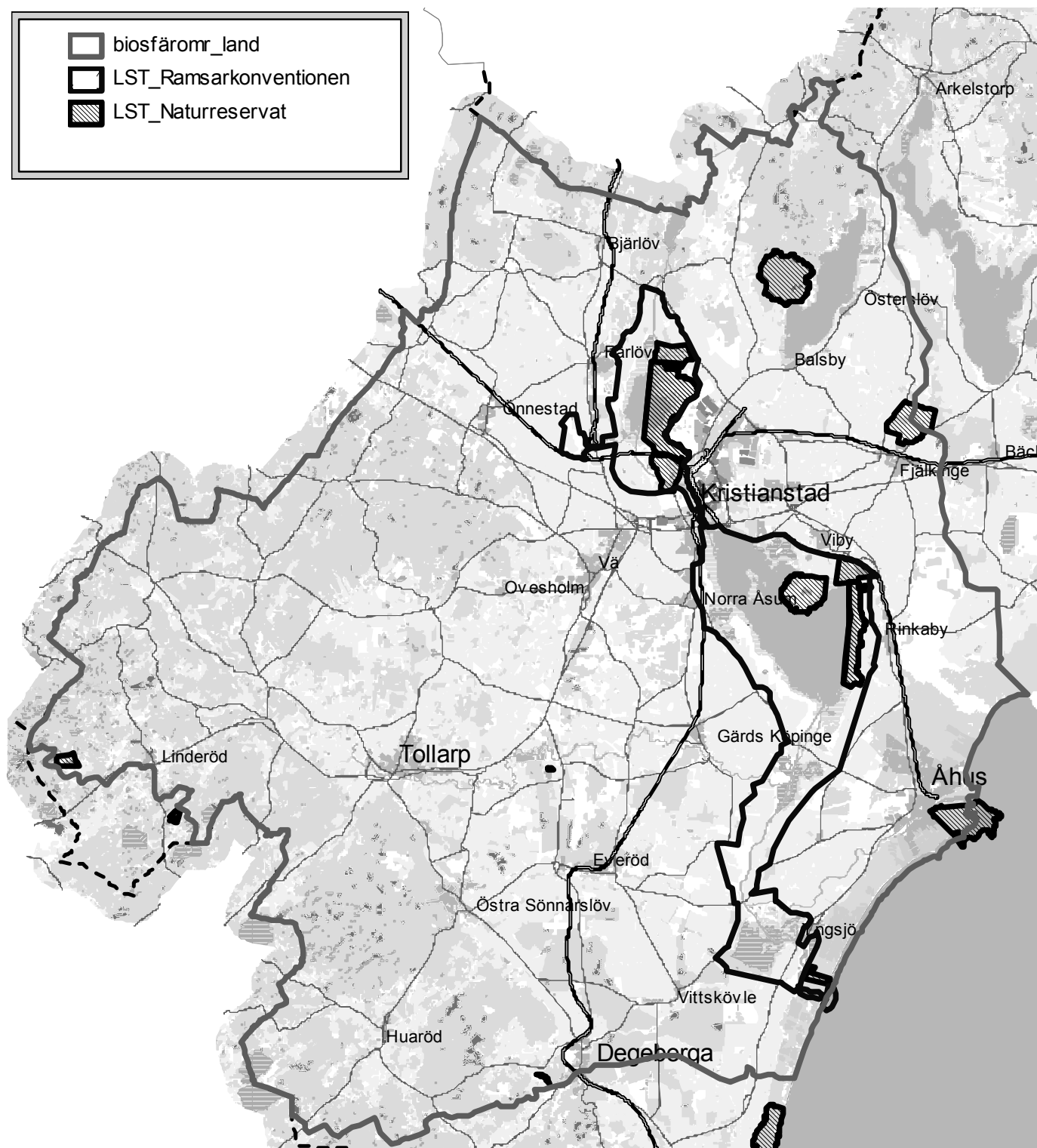
Kartan visar Natura 2000-områden inom Helgeåns avrinningsområde inom Kristianstads kommun (1 okt 2003). Det planerade Biosfärområde Kristianstads Vattenrike kommer även att omfatta de kustnära delarna av Hanöbukten.

*Även Vramsån med vissa biflöden samt Helgeån på sträckan, havet – Hammarsjön, utgör N2000-områden

Karta 3

Kartan visar naturreservat inom Helgeåns avrinningsområde inom Kristianstads kommun (1 okt 2003). Det planerade Biosfärområde Kristianstads Vattenrike kommer även att omfatta de kustnära delarna av Hanöbukten.

Bilaga 1

Kristianstads Vattenrike Biosfärkandidat Verksamheten år 2002

(bifogas ej, men finns att hämta på Vattenrikets hemsida,
www.vattenriket.kristianstad.se/verksamhet/index.htm)

Bilaga 2

Klassning av naturvärden och prioritering av områden för skydd i våtmarksområdet längs nedre Helgeån

Följande klassindelning bör vara prioriteringsgrundande för både staten och kommunen vid skydd genom naturreservatsbildning och andra former av områdesskydd:

Klass 1 - Bör avsättas som naturreservat inom 3 år. Mark/vattenområden som erbjuds till försäljning bör övervägas att förvärvas av staten eller kommunen (för att därigenom erhålla en bättre och kostnadseffektivare arrondering av skötsel, underlätta istandsättningsåtgärder, skapa jakt fria zoner, underlätta åtgärder för tillgänglighet etc.).

Klass 2 - Bör skyddas som naturreservat inom 6 år. Eventuella förvärv av mark/vatten-områden som erbjuds till försäljning bör bedömas från fall till fall.

Klass 3 - Det är angeläget att pågående markanvändning bibehålls. Det långsiktiga målet bör dock vara skydd som naturreservat eller genom någon form av överenskommelse som reglerar markens användning och skötsel. Eventuella förvärv av mark/vatten-områden som erbjuds till försäljning bör bedömas från fall till fall.

Kommunal eller statlig eller mark som beslutats ingå i Natura 2000 bör successivt skyddas genom bildande av naturreservat.

Följande indelningen har tillämpats vid klassningen av våtmarksområdet;

- * strandängar (SÄ) - marker som hävdas eller nyligen hävdats genom bete eller slåtter. Det är i vissa fall angeläget att skapa en 100-200 meter bred, träd- och buskfri zon närmast strandängen. Se vidare nedan.
- * igenväxningsmarker(IV) - marker som tidigare hävdats men som sedan kortare eller längre tid är stadda i igenväxning, bevuxna med högt gräs, vass och videbuskage
- * strand-/sumpskog(SS) - igenväxningen har pågått under så lång tid att skog hunnit utvecklas (huvuddelen av den skog som finns i våtmarksområdet har etablerats under 1900-talet)
- * sjö(SÖ) - de sjöar som efter sänkning av vattensystemet i historisk tid återstår idag är Araslövssjön och Hammarsjön
- * dammar(DM) - lergravar, dammar m fl småvatten (ex.vis vid f d tegelbruket i Kvarnäs och vid fd sockerbruket i Karpalund).

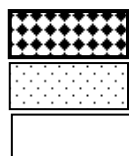
På bifogade kartor redovisas naturtyp med förkortning och klassning med siffra (exempelvis SÄ 1 = strandäng, klass 1). För närmare beskrivning av delområdenas naturvärden m m, hänvisas till *Våtmarksområdet utmed nedre Helgeån - från Torsebro till havet; förslag till plan* (Kristianstads kommun och Länsstyrelsen i Kristianstads län, 1991). Sedan föregående program har ett förbättrat bedömningsunderlag för skog och träd bärande miljöer tagits fram i samverkan mellan Naturvårdsverket, Länsstyrelsen och Kristianstads kommun (*Skog och träd miljöer längs nedre Helgeån i Kristianstads Vattenrike, Länsstyrelsen i utveckling 2002:1*).

Längs framför allt låglänta eller smala strandängspartier kan det ibland finnas behov av att försöka styra markanvändningen så att en ur naturvårdssynpunkt fungerande övergång mellan

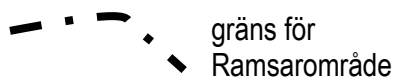
strandängen och kringliggande mark erhålls. Detta för att möjliggöra häckning för änder och vadarfåglar under år då den lågt liggande strandängen på grund av långdraget vårhögvatten ligger översvämmad och för att inte fragmentera strandängs- och angränsande åkermark som utgör rastområden för olika våtmarksfåglar. Det är därför värdefullt om det i aktuella fall, i överenskommen med markägarna, kan etableras en 100-200 m bred zon, som i första hand bör utgöras av betesmark, i andra hand av odlad vall och i tredje hand av åker. Det är angeläget att här inte uppförs energiskogsodling eller att det finns träd- och buskrader mellan strandängen och den angränsande marken (bl a för att undvika utsiktsplatser för ägg- och ungfågelrövande kråkfåglar).

Teckenförklaring

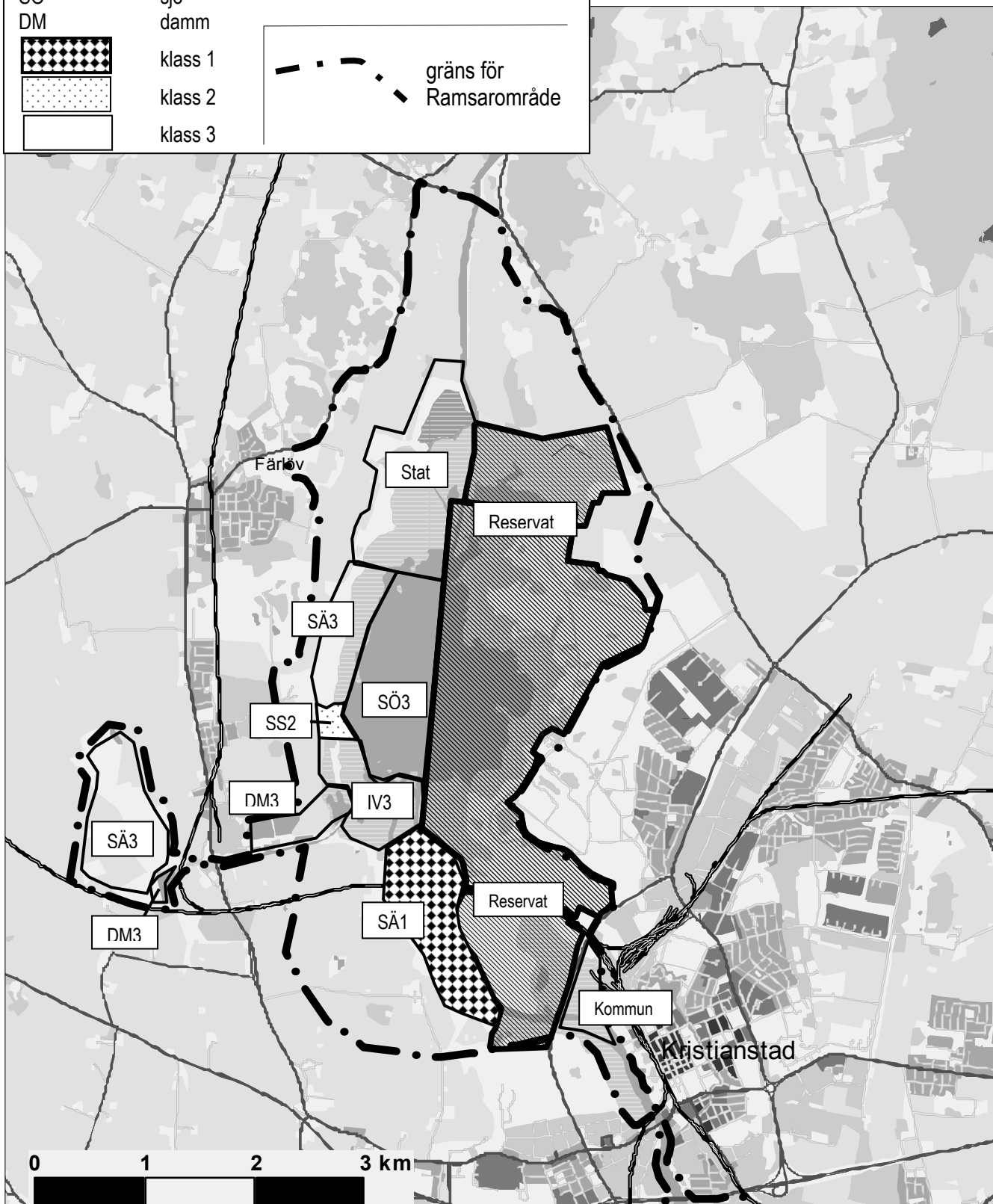
Reservat	Naturreservat
Stat	Naturvårdsverket (ej klassat)
Kommun	Kommunal naturvårdsfond (ej klassat)
SÄ	strandäng
IV	igenväxningsmark
SS	strand-/sumpskog
SÖ	sjö
DM	damm

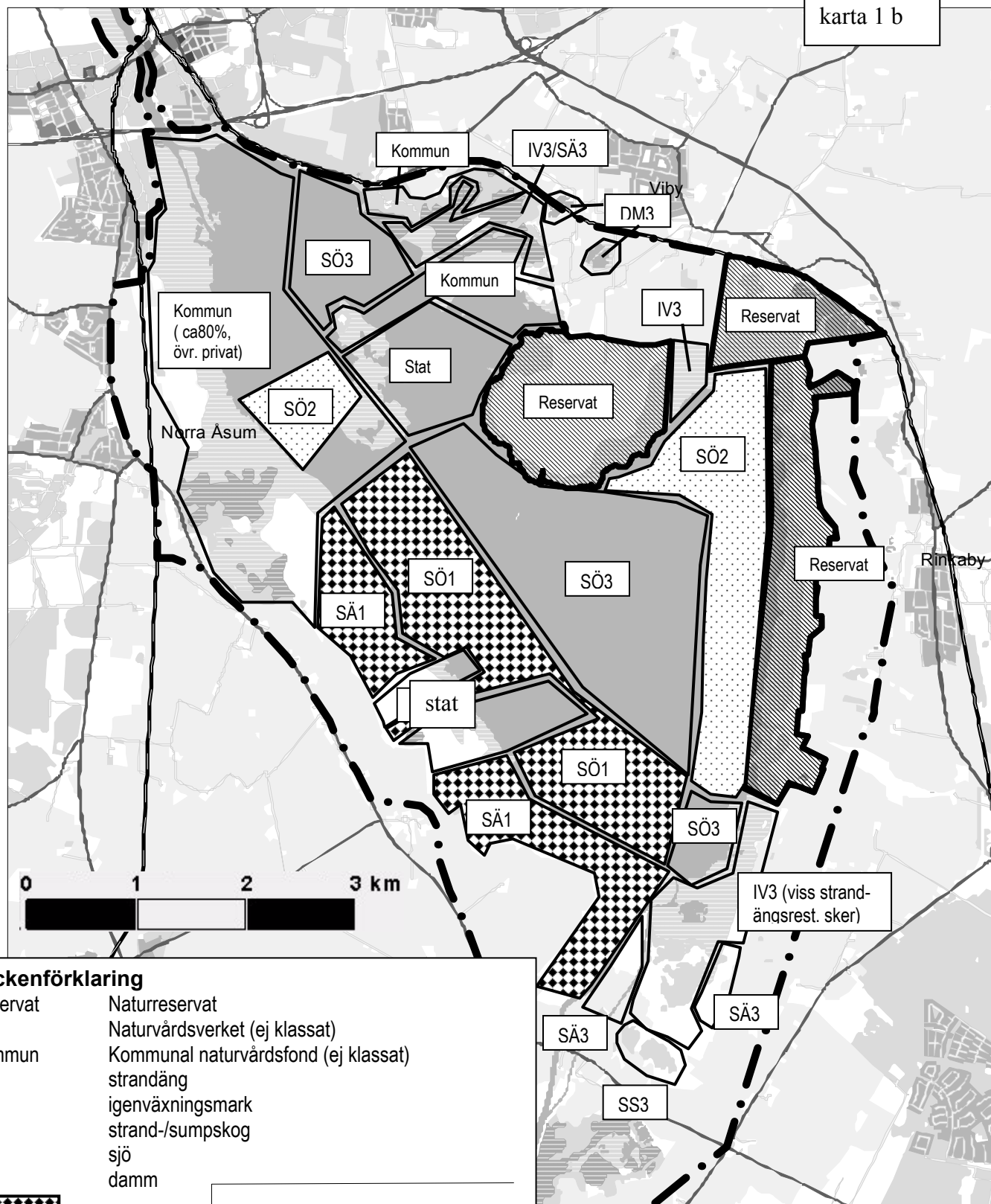
klass 1
klass 2
klass 3

karta 1 a

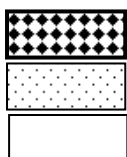

karta 1 b

Teckenförklaring

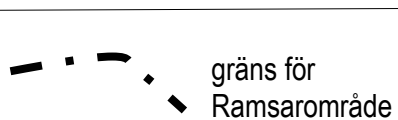
Reservat	Naturresevat
Stat	Naturvårdsverket (ej klassat)
Kommun	Kommunal naturvårdsfond (ej klassat)
SÄ	strandäng
IV	igenväxningsmark
SS	strand-/sumpskog
SÖ	sjö
DM	damm

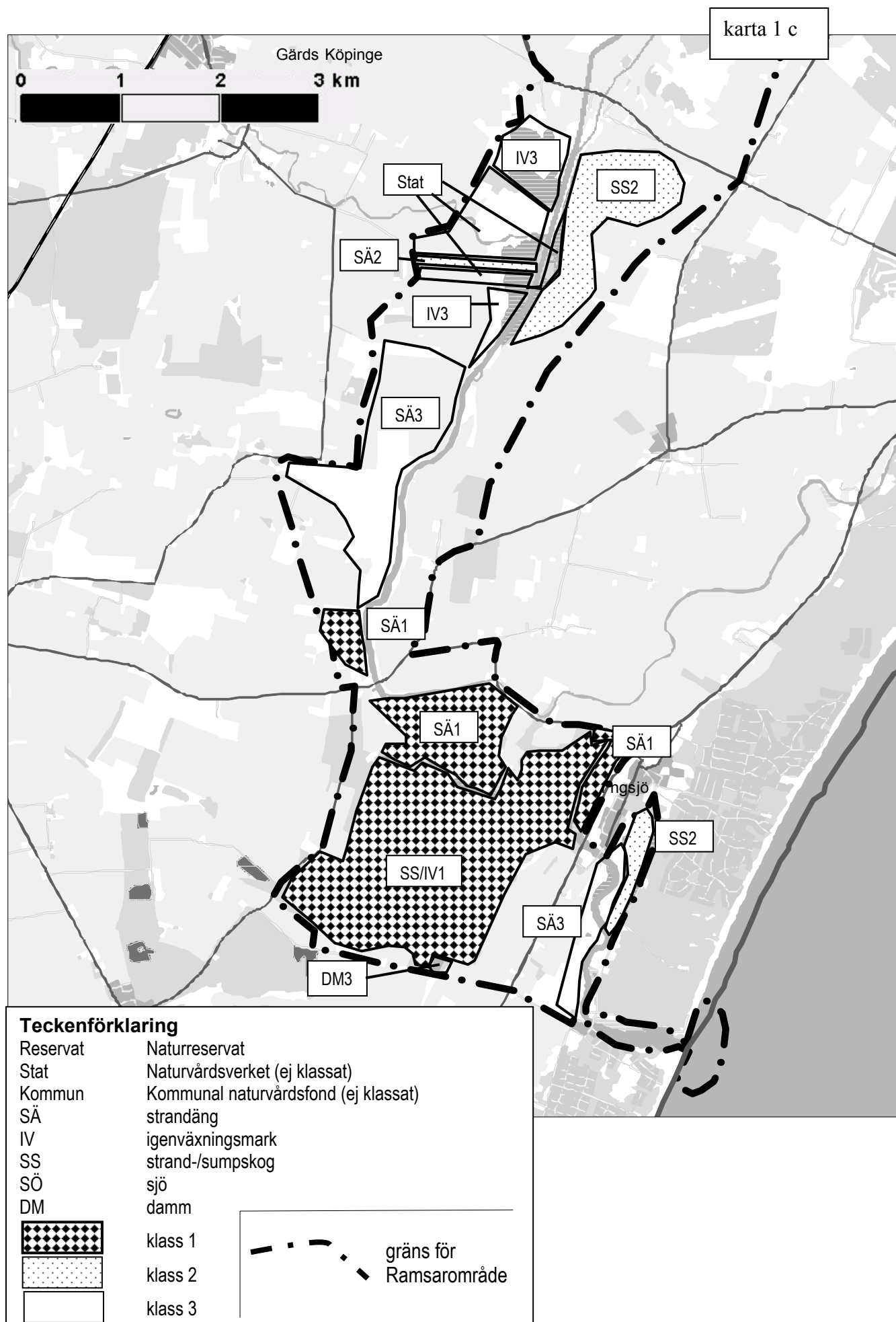

klass 1

klass 2

klass 3

Kommunstyrelsen	2003-12-17
Kommunstyrelsen	2003-11-19
Tekniska utskottet	2003-11-04
C4 Teknik	2003-10-17

KS § 264

KS § 253

TU § 66

Dnr 2003/1205.830

Naturvård i Kristianstads Vattenrike - Handlingsprogram 2004-2006

Verksamheten i Kristianstads Vattenrike syftar till skydda, bevara och utveckla de nationella och internationella natur- och kulturvärden som finns i och kring våtmarksområdet längs nedre delarna av Helgeån, samtidigt som dessa på ett uthålligt sätt görs kända och tillgängliga för en bredare allmänhet.

Ett viktigt led i det för några år sedan fördjupade samarbetet mellan kommunen och länsstyrelsen kring Kristianstads Vattenrike, var att ta fram ett handlingsprogram för naturvärden. Handlingsprogrammet skulle utgöra en gemensam plattform för kommunen och länsstyrelsen och utgöra ett policydokument för beslut som rör fysisk planering, naturvård, kulturmiljövård, miljöskydd, ekomuseiverksamhet, turism och rekreation.

Det första handlingsprogrammet för Naturvård i Kristianstads Vattenrike omfattade perioden 1998-2000, det andra perioden 2001-2003. Det är nu dags att anta ett nytt tredje Handlingsprogram för perioden 2004-2006 och lägga fast inriktning och mål för naturvårdsarbetet i Kristianstads Vattenrike under de kommande åren.

Några viktiga punkter, som bör lyftas fram och som verksamheten medverkat till, är

- en fortsatt positiv uppmärksamhet, lokalt, regionalt, nationellt och internationellt
- en ökad vilja att medverka i och utveckla Kristianstads Vattenrike, både bland markägare, anslagsbeviljande myndigheter, organisationer och allmänhet.

Det ökade intresset och engagemanget har resulterat i att Kristianstads Vattenrike fått fortsatt

- ökat antal tillresande besökare från både inom landet och kontinenten
- ökat antal besökare av bl a utemuseer och andra iordningställda besöksplatser
- ökat antal tätortsbor som utnyttjar vandringsleder och anläggningar under veckans alla dagar
- ökat antal skolelever som bedriver studier vid iordningställda undervisningsplatser och vid det nya "uteklassrummet" i naturreservatet Näsby fält.
- ett större massmedialt utrymme än tidigare

Kristianstads Vattenrike har blivit ett begrepp i svensk naturvård, vilket bl a återspeglas i att verksamheten redovisas som ett bra exempel i ett antal statliga utredningar kring hur man bör bedriva naturvärden bl a i regeringens naturvårdsskrivelse härom året. Vidare är

Kommunstyrelsen	2003-12-17
Kommunstyrelsen	2003-11-19
Tekniska utskottet	2003-11-04
C4 Teknik	2003-10-17

20

det många kommuner, länsstyrelser och organisationer som gör studiebesök eller tar kontakt i olika frågor. Kristianstads Vattenrike har blivit mera välkänt ibland institutioner (universitet, forskningsinstitutioner) och organisationer som arbetar med naturvård, friluftsliv och frågor rörande hållbar utveckling.

En fortsatt utveckling av verksamheten har skett sedan förra programmet antogs. Samverkan och integreringen med ekomuseets verksamhet och det nystartade biosfärkandidatkontorets arbete med att upprätta ansökan om godkännande som internationellt biosfärområde har ytterligare utvecklats och blivit alltmer tydlig. Även andra kommunala förvaltningar är mer påtagligt involverade i verksamheten.

Det är nu dags att anta ett nytt Handlingsprogram för perioden 2004-2006 och lägga fast inriktning och mål för naturvårdsarbetet i Kristianstads Vattenrike under kommande år. Handlingsprogrammet 2004-2006 skall också vara ett stödande dokument för den "skötselpolicy/handlingsplan" som skall bifogas ansökan om bildande av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike.

Handlingsprogrammet har under de två första treårsperioderna omfattat våtmarksområdet (RAMSAR-konventionen¹) närmast Helgeån och kommer även under den följande treårsperioden ha tyngdpunkt i detta.

I det nästkommande handlingsprogrammet, för treårsperioden 2007-2009, bör hela det planerade biosfärområdet ingå (dvs hela nedre Helgeåns avrinningsområde inom Kristianstads kommun och de kustnära delarna av Hanöbukten).

Ett förslag till nytt handlingsprogram, som i stora delar bygger på de tidigare programmen, har tagits fram under hösten (bilaga). Samrådsgruppen för Naturvård i Kristianstads Vattenriket (bestående av politiker och tjänstemän från kommunen, tjänstemän från länsstyrelsen samt representanter för intresseorganisationer för lantbruk, fiske, jakt, båtfarare och naturvårdare) beslöt den 6 oktober 2003 tillstyrka att kommunstyrelsen fastställer förslaget till handlingsprogram.

Uppföljning och resultatredovisning

De viktigaste aktiviteterna som skett under perioden redovisas och beskrivs i rapporten "Vattenrike, Biosfärkandidat, Verksamheten 2002". **Bilaga 1** till handlingsprogrammet.

UNESCO – Biosfärområde

Biosfärkandidatkontoret vid Ekomuseum Kristianstads Vattenrike har fått kommunstyrelsens uppdrag att upprätta en ansökan till UNESCO i Paris för bildande av Biosfärom-

¹ RAMSAR-konventionen (eller våtmarkskonventionen) antogs i Ramsar i Iran 1971 för att skydda internationellt värdefulla våtmarker. Sverige anslöt sig 1974. Totalt är 114 länder anslutna. Nedre delarna av Helgeån utgör ett av 51 våtmarksområden i Sverige.

Kommunstyrelsen	2003-12-17
Kommunstyrelsen	2003-11-19
Tekniska utskottet	2003-11-04
C4 Teknik	2003-10-17

råde Kristianstads Vattenrike. Detta arbete sker i nära samarbete med den Svenska MAB-kommittén (Man and Biosphere Program), där man ser ansökningsarbetet för Kristianstads Vattenrike som en nationell modell för hur biosfärområden skall kunna fungera i Sverige. Förslaget till ansökan skall vara klart till årsskiftet 2003/04, för att under 2004 förankras hos boende, organisationer, med flera aktörer i anslutning till det tilltänkta biosfärområdet. Arbetet stöds både ekonomiskt och på annat vis av Region Skåne, Länsstyrelsen i Skåne län och Naturvårdsverket.

Naturskydd

De stora naturvärdena i våtmarksområdet utgör den viktigaste förutsättningen för alla de aktiviteter som sker inom olika områden i anslutning till Kristianstads Vattenrike.

Naturvärdena i Kristianstads Vattenrike har främst sin grund i den naturliga vattenregimen i vattendraget, med hög- och lågvattenperioder under året, och det sätt som markägare och brukare under århundraden uthålligt nyttjat de regelbundet översvämmade strandängsmarkerna för slåtter och bete. Det är viktigt att förutsättningarna för detta markutnyttjande säkras, så att områdets värden och kvaliteter kan bevaras och utvecklas. Stora naturvärden finns också knutna till strand- och sumpskogsområden, bladvass, sjö- och å-miljöer.

För att stödja bevarandet av de höga naturvärdena i Kristianstads Vattenrike är det viktigt att samhällets insatser (skötsel, informationsanläggningar, tillgänglighet m m) samordnas och resulterar i bestående insatser. Ett sätt att långsiktigt skapa sådana garantier i Kristianstads Vattenrike är att inom dessa områden bilda naturreservat.

Eftersom endast en mindre del av våtmarksområdet var skyddat som naturreservat vid årsskiftet 1997/98 betonades redan i första handlingsprogrammet vikten av att denna areal utökas. Så har också skett. Under den senaste treårsperioden har flera nya naturreservat bildats – Iternäset, Näsby fält, Rinkaby och Horna ängar.

För förvärv av områden för naturvårdsändamål som är av riksintresse utgår för närvarande ett av Naturvårdsverket behovsprövat statsbidrag om högst 50 %. Sådant statsbidrag skall kommunen alltid söka vid förvärv av naturvårdsmark inom Kristianstads Vattenrike. Så har skett i de fall som varit aktuella och bör även ske fortsättningsvis ske.

Kommunen är den största enskilda ägaren av naturvårdsmark i våtmarksområdet. Flera av kommunens marker ligger nära tätorter och har hög tillgänglighet genom ett väl utbyggt GC-nät (Lillö-Iternäsområdet, Näsby fält, Åsums ängar, och Herculesreservatet vid Viby). Dessa områden är också välbesökta av kommuninnevånare och tillresta.

Med handlingsprogrammet som grund, har möjligheterna att erhålla medel till restaurering, istandsättning, skötsel och uppföljning från andra aktörer förstärkts. Bland annat har Världsnaturfonden fortsatt skjuta till medel för angelägna naturvårdsåtgärder.

Kommunstyrelsen	2003-12-17
Kommunstyrelsen	2003-11-19
Tekniska utskottet	2003-11-04
C4 Teknik	2003-10-17

En klassning av de naturvärden som finns i Kristianstads Vattenrike redovisas i handlingsprogrammet. Denna klassning bör vara prioriteringsgrundande för både staten och kommunen vid säkerställande genom reservatsbildning, markförvärv och olika former av överenskommelser.

Skötsel av statliga och kommunala naturvårdsmarker

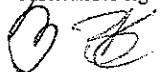
I samband med att Handlingsprogrammet för Naturvård i Kristianstads Vattenrike 1998-2000 fastställdes 1997, beslöts att en fortsatt översyn av den kommunala organisationen för naturvård skulle genomföras i syfte att bygga upp en effektiv verksamhet för förvaltning och skötsel av kommunägda marker och naturreservat i Kristianstads Vattenrike. Under 1997 fördes diskussioner mellan länsstyrelsen och kommunen kring samarbetsformer för verksamheten. De ledde fram till ett avtal mellan länsstyrelsen och kommunen om skötsel av drygt 60 objekt i Kristianstads kommun (kommunala och statliga naturvårdsmarker, ekomuseianläggningar och naturreservat). Avtalet syftade till att genom utvidgat samarbete mellan länsstyrelsen och kommunen samt med ett ekonomiskt bidrag från länsstyrelsen etablera en ändamålsenlig organisation för naturvårdsskötsel.

Erfarenheten från första avtalsåret visade att det periodvis inte varit möjligt att erhålla anvisad personal från C4 Arbetsmarknad i den omfattning som erfordrats och planerats. För att få en långsiktigt och hållbart fungerande Naturvårdsskötselorganisation beslöt kommunstyrelsen att inrätta en skötselorganisation, med 2,5 personer fast personal vid den tekniska förvaltningen som, förstärkt av en arbetsledare och ett arbetslag från C4 Arbetsmarknad, skulle svara för verksamheten.

För närvarande sker en organisationsöversyn av verksamheten inom C4 Teknik. Vidare diskuteras sparförslag vid C4 Arbetsmarknad som skulle kunna innebära förändrade villkor för verksamheten. Verksamheten är idag beroende av tillskott av beredskapspersonal för att kunna genomföras på ett tillfredställande sätt. De resurser som för närvarande ställs till verksamhetens förfogande från kommunen och länsstyrelsen är således avgörande för möjligheterna att bibehålla besöksanläggningarnas standard samt kvalitén på de naturvärden som finns inom områdena.

Om och hur etablerandet av ett biosfärområde kan komma att påverka utseende och huvudmannaskap för en framtida skötselorganisation är för tidigt att uttala sig om. Det är därför viktigt att naturvårdsskötseln finns kvar i en samlad kommunal organisation.

Idag förekommer regelmässigt extern medfinansiering vad gäller investeringskostnader vid genomförande av olika naturvårdprojekt i Kristianstads Vattenrike, fr a genom Världsnaturfonden. Det bedöms i framtiden bli allt angelägnare att verka för att få extern medfinansiering av olika åtgärder (istandsättning med stigsystem, torn, parkeringsplatser, stängsel, röjningsverksamhet mm). Det är därför viktigt att effektivisera denna verk-

Kommunstyrelsen	2003-12-17	23
Kommunstyrelsen	2003-11-19	
Tekniska utskottet	2003-11-04	
C4 Teknik	2003-10-17	

samhet, vilket skulle ytterligare förbättra möjligheterna att få in externa resurser och att utnyttja dessa på ett kostnadseffektivt sätt.

Uppföljning av skötsel och miljöövervakning

Uppföljning av skötsel och koordinering av den miljöövervakning som sker inom Kristianstads Vattenrike är ett viktigt område som bör utvecklas i samverkan mellan länsstyrelsen, kommunen och de ideella organisationerna. Detta blir allt viktigare ju mer resurser för naturvård som satsas inom Vattenriket.

Tekniska utskottet föreslår hos kommunstyrelsen hemställa att

att bilagda dokument skall utgöra Kristianstads kommuns Handlingsprogram för naturvård i Kristianstads Vattenrike från och med 1 januari 2004.

att ställa sig bakom den prioritering beträffande naturskydd som föreslås i handlingsprogrammet

att en fortsatt utveckling av den kommunala organisationen för naturvårdsskötsel genomförs, vilket bl a förutsätter att organisationen erhåller fortsatta resurser motsvarande de som tillförs idag via C4 Teknik, C4 Arbetsmarknad och Länsstyrelsen. I avsaknaden på etablerande av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike är det viktigt att naturvårdsskötseln finns kvar i en samlad kommunal organisation

att i samarbete mellan kommunen, länsstyrelsen och ideella föreningar fortsätta utveckla en effektiv uppföljning av naturvårdsskötseln och miljöövervakning av den biologiska mångfalden inom Kristianstads Vattenrike

att Handlingsprogram för naturvård i Kristianstads Vattenrike 2001-2003 upphör att gälla vid utgången av 2003

Beslut

Tekniska utskottet beslutar enligt förslaget.

Förslag till beslut

Tekniska utskottet föreslår kommunstyrelsen besluta enligt tekniska utskottets beslut

Kommunstyrelsen
Kommunstyrelsen
Tekniska utskottet
C4 Teknik

2003-12-17
2003-11-19
2003-11-04
2003-10-17

24

Kommunstyrelsen

Ordföranden meddelar, att Kristianstads Vattenrike/Ekomuseum genom Sven Erik Magnusson och Hans Cronert inbjudits till kommunstyrelsens decembersammanträde för att informera om verksamheten.

Bo Kristiansson (s) med instämmande av Barbro Kärrstrand (fp) yrkar bordläggning av ärendet.

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att bordlägga ärendet.

Kommunstyrelsen

Ärendet återupptages till behandling.

Ordföranden yrkar bifall till tekniska utskottets förslag vad gäller att-satserna 1-4 men avslag vad gäller att-satsen 5 i samma förslag.

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att bilagda dokument skall utgöra Kristianstads kommuns Handlingsprogram för naturvård i Kristianstads Vattenrike från och med 1 januari 2004.

att ställa sig bakom den prioritering beträffande naturskydd som föreslås i handlingsprogrammet

att en fortsatt utveckling av den kommunala organisationen för naturvårdsskötsel genomförs, vilket bl a förutsätter att organisationen erhåller fortsatta resurser motsvarande de som tillförs idag via C4 Teknik, C4 Arbetsmarknad och Länsstyrelsen. I avvakten på etablerande av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike är det viktigt att naturvårdsskötseln finns kvar i en samlad kommunal organisation

att i samarbete mellan kommunen, länsstyrelsen och ideella föreningar fortsätta utveckla en effektiv uppföljning av naturvårdsskötseln och miljöövervakning av den biologiska mångfalden inom Kristianstads Vattenrike.

Vår referens

Miljöenheten
Naturresursfunktionen
Hans Cronert
040/044-25 26 87, 0708-77 77 35

Handlingsprogram 2004-2006 för Kristianstads vattenrike

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att föreliggande handlingsprogram, Naturvård i Kristianstads Vattenrike – Handlingsprogram 2004-2006, skall utgöra underlag för prioritering av länsstyrelsens naturvårdsarbete i Kristianstads Vattenrike.

Bakgrund

Naturvård i Kristianstads Vattenrike – Handlingsprogram 2004-2006 behandlar naturskydd, skötsel av statliga och kommunala naturvårdsmarker, uppföljning av skötsel mål och miljöövervakning samt frågan om bildande av biosfärområde enligt UNESCO:s Man and Biosphere Programme. Programmet har tagits fram i samarbete mellan Länsstyrelsen och Kristianstads kommun och har antagits av kommunstyrelsen den 17 december 2003.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknade tillsammans med Gösta Regnéll, funktionsansvarig vid naturresursfunktionen.

Elisabeth Hellmo
Enhetschef

Hans Cronert
Naturvårdssamordnare

Bilagor

Naturvård i Kristianstads Vattenrike – Handlingsprogram 2004-2006

Kopia till

Kristianstads kommun (kommunstyrelsen, tekniska utskottet, mark- och exploateringskontoret, stadsarkitektkontoret, ekomuseet, kommunekologen)
Naturvårdsverket
Akten
Miljöenheten: Funkt.ans., EH GM, AL, JG, HC
Lantbruksenheten